

ПРИЙОМИ ТА ЗАСОБИ ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЇ НАВЧАННЯ АНГЛІЙСЬКОГО ПРОФЕСІЙНО ОРІЄНТОВАНОГО ПИСЕМНОГО МОВЛЕННЯ СТУДЕНТІВ НЕМОВНИХ ВНЗ

Стаття присвячена проблемі виокремлення прийомів та засобів індивідуалізації навчання англійського професійно орієнтованого писемного мовлення студентів немовного ВНЗ. Характеризуються види індивідуалізації, які доцільно впроваджувати у навчальний процес, а саме: мотивувальний, регулювальний та формувальний. У межах кожного із виділених видів індивідуалізації пропонуються прийоми та засоби їхньої реалізації на занятті. Теоретичні положення статті супроводжуються наочними прикладами.

Ключові слова: індивідуалізація навчання англійської мови, англійське професійно орієнтоване писемне мовлення, засоби індивідуалізації навчання.

У період активної міждержавної академічної та наукової співпраці, поширення мобільності студентів і поглиблення міжвишівських зв'язків перед освітньою системою постає складне та відповідальне завдання із підготовки її учасників до успішної і плідної міжкультурної взаємодії та комунікації. Вивчення англійської мови набуває актуальності, оскільки перспектива опинитися в англомовному середовищі під час програми обміну, на стажуванні чи в межах практики стає все реальнішою для студентів українських ВНЗ. У той же час, виклики, пов'язані зі складністю навчання іноземних мов, вимагають вирішення шляхом застосування новітніх методик та реалізації особистого потенціалу кожного студента. Тому необхідно застосовувати методiku індивідуалізації навчання англійської мови, яка покликана підвищити ефективність навчання кожного окремого студента у межах навчального процесу.

Проблема індивідуалізації навчання англійської мови активно розроблялася протягом тривалого часу як на вітчизняних теренах, так і за кордоном. Накопичено корпус досліджень індивідуалізації навчання у площині шкільної освіти завдяки роботам А. О. Кірсанова, С. Ю. Ніколаєвої, Ю. І. Пассова, І. Е. Унт тощо. Серед західних дослідників, які приділили увагу цій проблемі, варто зазначити М. Імб'ю, К. А. Томлінсон, К. Сантопіетро. Дослідження індивідуалізації навчання англійської мови у вищій школі відзначаються меншою чисельністю (зокрема, роботи Т. П. Лисийчук, Н. Д. Соловйової, Т. І. Труханової). Тим не менш, у період активних освітніх реформ залишається нагальною потреба розробляти прийоми та засоби індивідуалізації у ВНЗ, створювати окремі методики індивідуалізації навчання певних видів мовленнєвої діяльності для конкретних спеціальностей тощо. Наше дослідження присвячено індивідуалізації навчання англійського професійно орієнтованого писемного мовлення, що зумовлено зростанням його ролі у зв'язку з розвитком інформаційно-комунікаційних технологій.

Спираючись на концепцію комплексної індивідуалізації, розроблену С. Ю. Ніколаєвою [5], та проаналізувавши методичне підґрунтя навчання англійської мови на першому курсі немовного ВНЗ, ми пропонуємо впроваджувати у навчальний процес три види індивідуалізації – мотивувальна, регулювальна та формувальна. Детальний аналіз кожного виду індивідуалізації дозволить нам виявити практичні прийоми та засоби індивідуалізації, які можна ефективно застосовувати під час навчання студентів англійського професійно орієнтованого писемного мовлення.

Мотивувальна індивідуалізація враховує відмінності у мотиваційній сфері студентів. Більшість психологів розуміють під мотивацією систему спонукань: мотиви, потреби, інтереси, цілі, спрямованість, мотиваційні установки, ідеали тощо. В. А. Сонін визначає навчальну мотивацію як рушійну та керуючу силу процесу розвитку особистості, її пізнавальних потреб [8]. Мотиви традиційно поділяються на зовнішні (пов'язані із факторами поза навчальною діяльністю) та внутрішні (безпосередньо пов'язані із самою навчальною діяльністю). Зовнішні мотиви включають широкі соціальні мотиви, вузькі соціальні мотиви та позиційні мотиви, а внутрішні мотиви включають пізнавальні, навчальні та мотиви самоосвіти [3]. Дослідження мотивації студентів-першокурсників, проведені Ф. М. Рахматуліною, свідчать, що у студентів цього віку переважають пізнавальні мотиви, друге місце посідають професійні мотиви, а третє – соціальні. Водночас, уже на другому курсі провідну роль посідають професійні мотиви [6].

Були досліджені фактори, що впливають на мотивацію навчальної діяльності із вивчення іноземних мов, серед яких виділяють: інтерес до іноземної мови, ставлення до професії, усвідомлення важливості іноземної мови для майбутньої професійної діяльності, міжпредметні зв'язки, академічна успішність, зміст та організація навчальної діяльності, взаємовідносини викладача та групи тощо [3, с. 54].

На основі розглянутих нами досліджень, а також спираючись на положення В. П. Кузовлєва про оптимальне співвідношення зовнішньої та внутрішньої мотивації у пропорції 70 % до 30 % [4], вважатимемо провідними для навчання професійно орієнтованого мовлення професійні та пізнавальні

мотиви. Усвідомлення важливості іноземної мови для професії є потужним стимулом позитивної мотивації. Як зазначає О. Г. Алюніна, засвоєні під час навчання іноземної мови у ВНЗ знання, навички та вміння виступають уже не як предмет навчальної діяльності, а як засіб діяльності професійної [1, с. 33], забезпечуючи перехід від пізнавальної до професійної активності. Найбільший вплив на успішність навчання має поєднання пізнавального інтересу до предмета та професійної мотивації.

Неоднозначна роль мотивувальної індивідуалізації у навчальному процесі: вона може визначитися провідним видом індивідуалізації, або застосовуватися імпліцитно, із приділенням основної уваги іншим видам індивідуалізації. Деякі дослідники, аналізуючи проблему мотивувальної індивідуалізації, зазначають, що завдання цього виду індивідуалізації полягає у підтримці мотивації на достатньому рівні у студентів з високим рівнем мотивації та у цілеспрямованому розвитку потреби у вивченні іноземної мови у студентів із низьким рівнем мотивації. На нашу думку, професійні мотиви до вивчення іноземної мови необхідно формувати у всіх студентів першого курсу.

Серед шляхів реалізації мотивувальної індивідуалізації виділяють застосування запитальників, бланки самодіагностування, а також надання студентам вибору форми завдання згідно з їхніми інтересами. В індивідуалізованому навчанні професійно орієнтованого писемного мовлення практичне втілення мотивувальної індивідуалізації знаходить у виконанні комунікативних завдань, в яких експліцитно присутній професійно значущий компонент.

Отже, *прийомами* мотивувальної індивідуалізації навчання англійського професійно орієнтованого писемного мовлення вважаємо застосування професійно орієнтованих мотивів до навчання, пізнавальних мотивів, інтересів студентів та розвиток самооцінювання студентів. *Засобами* мотивувальної індивідуалізації виступають інструкції, що моделюють професійну ситуацію, вправи із можливістю вибору варіанта завдання за інтересами (зокрема, вибір запитань), а також бланки самооцінювання виконаних завдань.

Приклад 1. Індивідуалізована вправа, що готує до читання інструкції до програмного забезпечення.

Мета: Визначити основні жанрово-стилістичні особливості текстів інструкцій до програмного забезпечення, сфери їхнього застосування тощо з опорою на власний досвід та інтереси студентів.

Інструкція: *You are going to read questions about writing instructions. The questions fall into four groups according to your interests. You may choose any group of questions to prepare your answer using your background knowledge.*

RATIONAL CONCERN	Practical Concern
1. What is the aim of a manual?	1. Have you ever used a manual?
2. In what spheres are manuals often used?	2. Where is it suitable to use manuals?
Creative Concern	Analytical Concern
1. Have you ever read creative instructions?	1. What sections does a manual usually include?
2. How would a perfect manual look like?	2. What are the most important ones? Why?

Наведений приклад ілюструє умовно-комунікативну, рецептивно-репродуктивну вправу з мінімальним керуванням, без опори, адаптувального типу II. Вправа використовується як мозковий шторм для ознайомлення з жанром ПОПМ, застосовується мотивувальна індивідуалізація – групування питань за інтересами студентів.

Регульовальна індивідуалізація має на меті адаптацію навчального процесу на основі підструктури соціального досвіду студентів, що охоплює знання, вміння, навички тощо. Провідним компонентом регульовальної індивідуалізації навчання професійно орієнтованого писемного мовлення виступає вихідний (актуальний) рівень володіння писемним мовленням.

Розвиток компетентності студентів у писемному мовленні має відбуватися на основі концепції розвивального навчання Л. С. Виготського. На думку видатного вченого, навчання є ефективним лише за умови, якщо воно передре розвитку [2], тоді воно пробуджує цілу низку функцій, що знаходяться на стадії дозрівання, у зоні найближчого розвитку. Ці положення в контексті індивідуалізованого навчання професійно орієнтованого писемного мовлення означають, що завдання, які виконують студенти, мають бути дещо складнішими, ніж рівень актуального розвитку їхньої компетентності у писемному мовленні, але посильними, тобто знаходитися у зоні найближчого розвитку.

Застосування регульовальної індивідуалізації навчання англійського професійно орієнтованого писемного мовлення передбачає виділення ключових рівнів володіння писемним мовленням, на основі яких відбуватиметься індивідуалізація. Узявши до уваги вимоги Державного стандарту до рівня володіння мовою випускників шкіл, а також практичний досвід оцінювання вхідного рівня володіння англійською мовою вступників у ВНЗ, визначимо рівень B1 за шкалою загальноєвропейських компетентностей володіння іноземною мовою *достатнім* рівнем володіння писемним мовленням, рівні A2 (A1) – *недостатніми* рівнями володіння англійським писемним мовленням та рівень B1+ – *високим* рівнем володіння писемним мовленням.

Адаптація вправ до ступеня сформованості компетентності у професійно орієнтованому писемному мовленні передбачає наявність спільних та адаптованих елементів вправ для різних рівнів володіння писемним мовленням. Так, спільним у вправах усіх рівнів мають бути тема та мета вправи,

спосіб та місце її виконання, комунікативність. Відмінним може бути наявність зразка виконання, спрямованість на прийом / видачу інформації (спрощені завдання можуть мати репродуктивний характер, у той час як ускладнені – продуктивний), наявність та характер опори, кількість альтернатив (мінімальна у спрощених завданнях, збільшена – в ускладнених завданнях), кількість пред'явлень тексту (в спрощених завданнях студентам можна давати можливість ще раз звернутися до тексту), обсяг твору.

Таким чином, основним *прийомам* реалізації регулювальної індивідуалізації є застосування адаптованих до різних рівнів володіння писемним мовленням вправ. *Засобами* такої адаптації є опори, зразки виконання, спрощення виду вправи з продуктивного на репродуктивний, надання різної кількості пред'явлень тексту та різної кількості альтернатив, різний обсяг написання заданого тексту тощо.

Приклад 2. Індивідуалізована вправа для розвитку вміння написання ділового листа.

Мета: Розвивати вміння написання ділового листа та перевірити вміння вивчального читання у студентів із різними рівнями сформованості компетентності у письмі: низьким (Варіант 1), середнім (Варіант 2) та високим (Варіант 3).

Інструкція: *You work for a company specializing in information technology products. Every year your company holds an open meeting and conference to present your achievements. This year the CEO of your company has written you a letter and asked to make some arrangements. Read his letter and write the letter, which is requested.*

Variant 1. *Read the following letter and write a letter of approximately 100 words to the managers of the company.*

Dear Mr Johns,

As you know, our company, SmartAnalysis LTD is going to hold an annual company meeting. Please, write a letter on my behalf to the managers of our company. Inform them that we will be holding a conference "IT breakthrough in XXI century" on 15-20 January at Business Palace Compey. Call for managers to attend a special meeting dedicated to the conference organization process on Friday, November 15th, at 10:00, Meeting Room #3. Ask for confirmation of their presence.

Yours faithfully,

George Fillis.

Variant 2. *Read the following letter and write a letter of invitation of 100-120 words to Mr. Malbur.*

Dear Mr Johns,

As you know, our company, SmartAnalysis LTD is going to hold an annual company meeting. Please, write an external e-mail to Mr. John Malbur, PhD, on behalf of our company. Invite him to give an opening speech at the conference "IT breakthrough in XXI century" which will be held on 15-20 January at Business Palace Compey. Specify that during the conference there will be a lot of master classes, theoretical and practical seminars and after the conference your company plans to organize a banquet. Ask Mr. Malbur to confirm his visiting the conference if he agrees to take part.

Yours faithfully,

George Fillis.

Variant 3. *Read the following letter and write a letter requesting information to Mr. Corns (120-140 words).*

Dear Mr Johns,

As you know, our company, SmartAnalysis.com, has recently changed its headquarters and that is why we want to hold an annual company meeting in a new location. I would appreciate if you found a suitable conference location for 100 employees and guests. We are going to host a three-day combination of open conference / advertising campaign at some prestige place in the city centre.

The meeting will be attended by many visitors, so apart from a large conference hall we need to book about 20 rooms for guests. We will also require three small conference rooms, technical facilities and catering service. Also we plan to have a banquet for about 100 guests the last day of event.

The meeting is planned for January 14-20. Please write to Mr. Corns, manager of Business Palace Compey, and find out whether they could provide the facilities for the conference. Please report to me by November 23.

Yours faithfully,

George Fillis.

Вказана вправа має на меті не тільки розвинути вміння продукувати текст у жанрі ділового листа, а й перевірити розвинені вміння вивчального читання. Вправа є комунікативною, продуктивною з опорою у вигляді листа, адаптувального типу I. У першому, спрощеному завданні, регулювальна індивідуалізація реалізується у зменшеному обсязі листа (100 слів) та невеликій кількості комунікативних завдань (повідомити про дату, місце та час конференції). Наступне завдання цієї вправи пропонує написати лист більшого обсягу (120 слів), а також із більшою кількістю комунікативних завдань (попросити підтвердити присутність на конференції). В останньому, найскладнішому завданні, студентам пропонується написати лист обсягом 140 слів, і написати в ньому про деталі порядку денного конференції.

Третім компонентом комплексної індивідуалізації професійно орієнтованого писемного мовлення є формувальна індивідуалізація, що передбачає врахування психологічних особливостей індивіда, що зумовлюють індивідуальний стиль діяльності.

Успішність формувальної індивідуалізації навчання великою мірою залежить від вибору певних індивідуально-психологічних особливостей студента та їхньої адаптації до навчального процесу. Видатні

педагоги та методисти [4; 7] одностайно наголошують на необхідності врахування індивідуальних особливостей студентів, проте не приходять до єдиної думки стосовно того, які саме особливості студентів доцільно враховувати у процесі навчання, що пояснюється багатогранністю людської особистості та складністю досліджень її складових.

Аналіз психологічної та методичної літератури виявив, що дослідники (зокрема, Б. Мак Карсі, М. О. Холодна [9]) виділяють такі навчальні стилі, як аналітичний, вербальний і практично-діяльнісний, що дозволило нам використати їх для індивідуалізації навчання англійського професійно орієнтованого писемного мовлення майбутніх аналітиків систем. Індивідуалізація вправ за навчальними стилями виступає основним *прийомам* формувальної індивідуалізації. *Засобами* формувальної індивідуалізації є інструкції до завдань, опори, адаптовані до навчальних стилів студентів та пам'ятки, у яких розкриваються особливості різних навчальних стилів.

Приклад 3. Індивідуалізована вправа розвивального типу для розвитку вмінь читання професійно орієнтованих текстів.

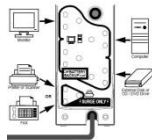
Мета: розвиток умінь вивчального читання у студентів із практично-діяльним (Варіант 1), аналітичним (Варіант 2) та вербальним (Варіант 3) стилями навчання.

Інструкція: Read the following instruction on how to set up a computer carefully and complete at least one of the following variants of the task.

Setting up your computer

1.	Open the package carefully and ensure that all items are present and in a good condition. If any of the items is missing or appear damaged, contact your dealer immediately.
2.	Select the optimum location for your computer: • Do not place the system too close to other electrical equipment. • Avoid placing the system in any location that is excessively dusty or damp.
3.	Connect the peripherals and then plug the power cord into the system and insert the other end into a power outlet.
4.	Start your computer according to the steps below: 1. Turn on all peripheral equipment, such as the monitor, printer, speakers, etc. 2. Turn on the system. You can begin using your computer.

Part 1. Match the illustrations (A-D) to the instructions (1-4). Write down a short description of the illustrations.

A.

B.

C.

D.

Part 2. Read the steps of the instructions and put them in the correct order.

1. Connect all the peripherals to the system.
2. Insert the plug into a power outlet.
3. Open the package and insure that all the parts are present.
4. Turn on the peripherals.
5. Select the optimum location of the system. Start the system.

Part 3. Make up a plan of the text by making up the headings to the blocks of steps.

Ця вправа є індивідуалізованою за формувальним типом, оскільки її завдання пристосовані до особливостей навчальних стилів студентів. Студентам із домінуючим вербальним стилем навчання пропонується прочитати текст і написати його план; для студентів із практично-діяльним стилем навчання пропонується письмово описати ілюстрації до інструкції, а студентам із розвиненим аналітичним стилем навчання пропонується прочитати текст і відновити послідовність окремих речень.

Отже, індивідуалізація навчання англійської мови студентів немовних ВНЗ має бути організована системно та спиратися індивідуально-психологічні особливості студентів (інтелектуальний розвиток через розвиток різних видів пізнавальних стилів засобами англійської мови). Практична реалізація індивідуалізації полягає у створенні методичних матеріалів, що за формою та призначенням покликані не лише розвивати англійськомовну комунікативну компетентність студентів, але й їхні пізнавальні здібності. Подальша траєкторія дослідження теоретичних основ індивідуалізації навчання англійського професійно орієнтованого писемного мовлення пов'язана з аналізом лінгвістичних передумов такого навчання.

Використані джерела

1. Алюнина О. Г. Личностно-ориентированное обучение иностранному языку студентов нелингвистических специальностей : дис. ... канд. пед. наук : 19.00.07 / О. Г. Алюнина. – М., 2005. – 190 с.
2. Выготский Л. С. Проблема обучения и умственного развития в школьном возрасте // Педагогическая психология / Л. С. Выготский. – М. : Педагогика, 1991. – С. 374–390.
3. Емельянова Н. А. Формирование оптимальной мотивации овладения иностранным языком студентами неязыкового вуза : дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07 / Н. А. Емельянова. – Н. Новгород, 1997. – 229 с.
4. Кузовлев В. П. Индивидуализация обучения иноязычной речевой деятельности как средство создания коммуникативной мотивации : дис. ... канд. пед. наук / В. П. Кузовлев. – Липецк, 1981. – 245 с.
5. Николаева С. Ю. Индивидуализация обучения иностранным языкам: монография / С. Ю. Николаева. – К. : Вища школа, 1987. – 139 с.
6. Рахматулина Ф. М. Мотивационная основа учебной деятельности и познавательная активность личности / Ф. М. Рахматулина // Психологическая служба в вузе. – Казань, 1981. – С. 44.
7. Рогова Г. В. Методика обучения иностранным языкам в средней школе / Г. В. Рогова, Ф. М. Рабинович, Т. Е. Сахарова. – М. : Просвещение, 1991. – 287 с.
8. Сонин В. А. Динамика мотивов учебной деятельности студентов (на материале высшей педагогической школы) : дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07 / В. А. Сонин. – Л., 1974. – 168 с.
9. Холодная М. А. Персональный познавательный стиль ученика как основа индивидуализации обучения Текст. / М. А. Холодная, гл. ред. Н. Крылова // Новые ценности образования. Индивидуальность в образовании / М. : НПО "Школа самоопределения". – 2004. – Вып. 2(17). – С. 81–88.
10. Gardner R. C. Attitudes and Motivation in Second Language Learning / R. C. Gardner, W. E. Lambert. – Rowley, Mass. : Newbury House, 1972. – P. 191–197.

Баклаженко Ю. В.

**ПРИЕМЫ И СРЕДСТВА ИНДИВИДУАЛИЗАЦИИ ОБУЧЕНИЯ
АНГЛИЙСКОЙ ПРОФЕССИОНАЛЬНО ОРИЕНТИРОВАННОЙ ПИСЬМЕННОЙ РЕЧИ
СТУДЕНТОВ НЕЯЗЫКОВЫХ ВУЗОВ**

Статья посвящена проблеме выделения приемов и средств индивидуализации обучения английской профессионально ориентированной письменной речи студентов неязыкового вуза. Характеризуются виды индивидуализации, которые целесообразно внедрять в учебный процесс, а именно: мотивирующая, регулирующая и формирующая. В рамках каждого из выделенных видов индивидуализации предлагаются приемы и средства их реализации на занятии. Теоретические положения статьи сопровождаются наглядными примерами.

Ключевые слова: индивидуализация обучения английскому языку, английская профессионально ориентированная письменная речь, средства индивидуализации обучения.

Baklazhenko Y. V.

TECHNIQUES AND MEANS OF ESP WRITING INDIVIDUALIZATION

In modern higher education system it is necessary to create and use methods of English instruction individualization, which are designed to foster the effectiveness of learning for each student within the educational process. Based on the concept of complex individualization we propose to implement into the learning process the individualization of three types: motivational, regulatory and forming.

Motivational individualization takes into account the differences in students' motivational sphere. The key motives of first-year-students are professional and educational ones; therefore, motivational individualization techniques of writing in ESP instruction include the use of professionally oriented motives for learning, cognitive motives and interests of students and the development of students' self-evaluation. The means of such individualization are the instructions that simulate a professional situation, the exercises with a choice of variants according to students' interests (including choice of questions) and self-assessment forms.

Regulatory individualization aims at adapting the learning process to the level of students' English competence. The implementation techniques of such kind of individualization include adapting the exercises to different levels of students' competences in ESP writing. The means of such adaptation include providing support materials, giving examples of answers, simplifying the type of exercise, providing different volume of texts and different number of variants in multiple-choice tasks etc.

The third component of individualization is forming individualization, which takes into consideration the individual psychological characteristics that determine the individual style of learning. Individualization of the exercises according to the learning styles of students is the main technique of forming individualization. The means of this type of individualization are the tasks adapted to the learning styles of students and description notes for students who have the peculiarities of different learning styles.

Key words: ESP individualization, writing in ESP, means of instruction individualization.

Стаття надійшла до редакції 10.09.2016